

Rita Meinerte,
Memoriālo muzeju apvienības vadītāja

Raiņa muzeju izveide Tadenavā un Jasmuižā

Rainis. Dzejnieks, dramaturgs, tulkotājs, publicists, avīžnieks, sabiedriska darbinieks, domātājs... Latvijas 20. gadsimta un Kultūras kanona personība. Latvijas kultūras sastāvdaļa joprojām. Ne tikai literāros un literatūrpētnieciskos tekstos ar vārda piesaukšanu, citātiem un reminiscencēm, bet arī ikdienā – reklāmas tekstos un infografikā. Visvairāk muzealizētā latviešu kultūras personība, tostarp arī ārvalstīs.

Pirmie zināmie ceļinieki, kas ar izpētes mērķi apmeklēja Raiņa bērnības un jaunības vietas, bija dzejnieka biogrāfs Antons Birkerts un skolotājs Jānis Sermonis. 1911. gadā Jasmuižā uzņemtie trīs attēli¹ ir mums zināmie senākie tās fotodokumentējumi. 1912. gadā Sermonis viens pats apmeklēja Tadenavu². Visus attēlus Birkerts nosūta Rainim uz Kastaņolu.

Arī 20. gadsimta 20. gados kultūras darbinieki apmeklēja abas muižas. 1927. gadā Pieminekļu valde izglītības ministram Rainim dāvina albumu³ ar Jasmuižas pagastā uzņemtiem attēliem, bet Tadenavu šajā pašā gadā apmeklēja Alfrēds Goba, sniedzot plašu rakstu “Ilustrētā Žurnālā”⁴.

1929. gada septembra nogalē, pēc Raiņa nāves, Tadenavu apciemo literatūrvēsturnieks Kārlis Dziļleja, rakstnieks Jānis Grīns un mākslinieks Niklāvs Strunke. Par to raksts laikrakstā “Sociāldemokrāts”, kas izskan ar pārdomām par Raiņa piemiņas iemūžināšanu viņa dzimtajā vietā – varbūt Rubenes pagasta iedzīvotājiem nodibināt “Raiņa bibliotēku” vai pielikt piemiņas plāksnes pie mājām Varoslavānos un Tadenavā?⁵

Tomēr pirmais ideju par dzejnieka dzimšanas vietas iemūžināšanu īsteno mežsargs Kārlis Vīnkalns – 1938. gadā viņš Varoslavānu pirts vietā iestāda liepu un ozolu Raiņa mātes un tēva piemiņai.

Vērienīga Raiņa un viņa literārā mantojuma daļas muzealizācija sākas pēc Latvijas inkorporācijas Padomju Sociālistisko Republiku savienībā 1940. gadā. Jaunajai varai ir nepieciešamas ideoloģiskas ikonas. Par tādu primāri tiek izraudzīts Rainis.

1944. gada jūlijā Latvijā atgriežas padomju armija un vara. Arī Latvijas PSR valdība pārceļas uz Latvijas teritoriju. 12. septembrī Daugavpilī Latvijas PSR Tautas Komisāru Padome pieņem lēmumu Nr. 121 “Par Latvijas PSR Tautas dzejnieka Jāņa Raiņa piemiņas saglabāšanu”.⁶ Lēmumā noteikts “Organizēt pie Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes valsts komisiju Raiņa literārā mantojuma saglabāšanai un popularizēšanai.” Komisijai uzdots izstrādāt un iesniegt Tautas Komisāru Padomei apstiprināšanai “priekšlikumus par pasākumiem un veidiem Raiņa 80 gadu dzimšanas dienas atzīmēšanai 1945. gada 11. septembrī un par lielā dzejnieka piemiņas saglabāšanu tautā”.

Lēmuma 2. punktā teikts: “Organizēt Raiņa dzimšanas vietā Ilūkstes apriņķī, Tadenavā, Raiņa piemiņas muzeju.” Nolemts arī piestiprināt piemiņas plāksnes pie namiem, kuros dzīvojis dzejnieks.

Atbilstoši lēmumam tiek gatavotas grandiozas Raiņa 80. jubilejas svinības. 1945. gada septembra sākumā Latvijas PSR Tautas Komisāru Padome un Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja iniciē Raiņa dzimšanas dienas atzīmēšanu. Tāpat kā pirms gada, Tautas Komisāru Padome un kompartijas CK nolemj “novietot piemiņas plāksnes vietās, kas saistītas ar Raiņa dzīvi un darbu: 1) Tadenavas muižā, Ilūkstes apriņķī; 2) bijušā Randenes muižā, Ilūkstes apriņķī; 3) pie skolas Grīvā, kurā mācījies J. Rainis; 4) Rīgā – Dīķu ielā 11, pie Marijas un Merķeļa ielas stūra mājas, Raiņa bulvārī 8, Veidenbauma ielā 30; 5) Jasmuižā, Daugavpils apriņķī; 6) Poruka ielā Rīgas jūrmalā, un 7) Majoros, Aleksandra ielā 7, kur mira dzejnieks. Tadenavā, Jasmuižā un Majoros nolemts organizēt J. Raiņa muzejus”⁷. Jāteic, iecerētajiem darbiem Raiņa piemiņas iemūžināšanā nav norādīts izpildes termiņš.

1949. gads Latvijas vēsturē mūsdienās vispirms asociējas ar masu deportāciju 25. martā. Tiek īstenota t.s. vienlaidus kolektivizācija. Sāk risināties teātra kritiķu-kosmopolītu lietas dramatiskie notikumi. Aprit arī 20 gadi kopš Raiņa nāves. Tolaik kanonizēto personību nāves apaļās gadskārtas tiek atzīmētas ne mazāk vērienīgi kā viņu piedzimšana. 12. septembrī atklāj Raiņa muzeju Jūrmalā. Mēneša beigās ar apkaimes skolu un pašdarbības kolektīvu sarūpētiem koncertiem, vietējo Komunistiskās partijas un pašvaldības vadītāju uzrunām, Rakstnieku savienības delegācijas pārstāvju un Raiņa darbu lasījumiem tiek atklātas piemiņas plāksnes Raiņa bērnības un jaunības dzīvesvietās Latgalē un Augšzemē: 24. septembrī Jasmuižā, 25. septembrī Randenē un Tadenavā, piemiņas pasākums norisinās arī pie Grīvas skolas, kurā mācījies Rainis.

Jānis Sudrabkalns publikācijā “Tauta piemin Raini” laikrakstā “Literatūra un Māksla” par šo notikumu raksta: “Kupli un klusi stāv Jasenu [Jasmuižas] koki, kuru pavēnī sēdējis un dzejojis Rainis, rāmi burbuļo upīte, atmiņas par dzejnieku dziļi saviļņo sirdi. Tādām atmiņām ir liela audzinātāja, darba rosinātāja nozīme. Nu tikai nav jādomā, ka reiz pieskrūvēta plāksne, – visi rainiskie uzdevumi jau paveikti. Attiecīgajām Rīgas iestādēm kopā ar vietējām organizācijām, pašiem aizkalniešiem jā rūpējas, lai Raiņa māja atrastos patiešām priekšzīmīgā kārtībā (ko patlaban nevar sacīt), lai Raiņa piemiņu godinātu kolhoznieku darbi.”⁸ Diezgan patētiskajā tekstā, kurā līdžās Raiņa piemiņas pasākumu aprakstam slavināti kolhozu sasniegumi, tikko citētais liek domāt, ka bijušās muižas pārvaldnieka ēkas stāvoklis ir patiešām slikts: tur tagad ierādīti dzīvokļi kolhozniekiem, jo muižas centra īpašnieks mērnieks Augusts Apsītis martā ir deportēts.

Piemiņas plāksne tiek pielikta pie Tadenavas pusmuižas dzīvojamās ēkas. Tajā joprojām, kopš 20. gadu sākuma, saimnieko Lāčplēša Kara ordeņa kavalieris, Pirmā pasaules kara un Latvijas Neatkarības kara dalībnieks, tagad kolhoznieks Jānis Skudra. Plāksni piestiprina Tadenavā, bet

svinīgais sarīkojums notiek Varoslavānos – vietā, kur Pliekšānu ģimene dzīvo tolaik, kad piedzimst nākamais dzejnieks. Sudrabkalns rakstīja: “Rubenes pagastā, Tadenavā, svētdien saplūda lielas ļaužu straumes. Pie Varoslavānu mājām, kur Rainis dzimis, bija uzcelti goda vārti, bērni ar ziediem sagaidīja viesus, zvīļoja sarkanie karogi. Plaša un brīnišķīga mītiņa telpa bija nopļautais āboliņa lauks.”⁹

Ar brīdi, kad pieliktas piemiņas plāksnes, būves, pie kurām tās novietotas, iegūst sava veida kultūras pieminekļa statusu.

1951. gada 7. augustā Tadenavu un Varoslavānus apmeklēja Latvijas PSR Centrālā Valsts vēstures muzeja darbinieks Matīss Pluka un par katru dzīvojamo māju sastāda Vēsturiskā pieminekļa pasi¹⁰. Par Tadenavu sniegts pieminekļa īss raksturojums, kas sastādīts, pamatojoties uz “kolhoza darbinieka” Jāņa Skudras stāstījumu, kā arī uzmērījums un fotofiksācija. Analogi, pievienojot fotoattēlus, bet bez uzmērījuma, sastādīta pase par pieminekli “J. Raiņa dzimšanas vieta Lukstu māja”. (Varoslavānus 20. gadsimtā sauc par Lukstiem.)

20. gadsimta 50. gados par Raiņa piemiņas vietu uzturēšanu notiek diezgan regulāra sarakste starp rajonu izpildkomitejām un Kultūras ministriju, vismaz par Tadenavu un Jasmuižu. Bieži vien to iniciē “darbaļaužu” vēstules par nesakoptajām un slikti uzturētajām ēkām. Tiek slēgti līgumi, ar kuriem izpildvara uzņemas atbildību par kultūrvēsturisko mantojumu. Savukārt izpildvara Kultūras ministrijai prasa finanšu līdzekļus būvju restaurācijai. Tiek sūtīti eksperti, gatavotas tāmes, meklēti līdzekļi. Pamatojums – iecere iekārtot Raiņa piemiņas muzeju. Parasti – divās telpās, pārējās paredzot bibliotēku, sakaru nodaļu vai pat kolhoznieku dzīvokļus. Ja sarakste sasniedz Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas J. Raiņa Valsts literatūras muzeju, tas allaž apliecina gatavību sarūpēt ekspozīciju par Raiņa dzīvi un daiļradi, saņemot finansējumu tās iekārtošanai.

1958. gadā Kultūras ministrija pasūta Jasmuižas dzīvojamās ēkas restaurācijas projektu, ar tās gādību Preiļu rajonam tiek piešķirti finanšu līdzekļi restaurācijas darbu veikšanai. Arī Ilūkstes rajonam gada pēdējā ceturksnī iedalīti papildu līdzekļi remonta pabeigšanai Tadenavā – Krišjāņa Pliekšāna celtā māja ir atpirkta no tās īpašnieka. 13. septembrī Latvijas PSR Kultūras ministrija izdod pavēli Nr. 846: no 1959. gada 1. janvāra Raiņa memoriālajā mājā Tadenavā atvērt muzeju – Jēkabpils Novadpētniecības muzeja filiāli. 1959. gadā apritēs 30 gadu kopš Raiņa aiziešanas mūžībā un tiks īstenots pirms piecpadsmit gadiem – 1944. gadā – pieņemtais lēmums par muzeja iekārtošanu Raiņa dzimtajā vietā. Tiesa, muzejam atvēlēta puse ēkas, otrā pusē iekārtojas Tadaines bibliotēka un sakaru nodaļa jeb pasts. Muzeju apmeklētājiem atver 30. aprīlī, bet zinātnisko līdzstrādnieku darbā pieņem 15. septembrī.

1959. gada 12. septembrī laikrakstā “Cīņa” publicēts Jēkabpils Novadpētniecības muzeja direktora Arnolda Štokmaņa raksts: “.. muzeja kolektīvs Tadenavā izveido Raiņa memoriālo māju-muzeju. Darbi sokas labi. Raiņa literatūras muzejam palīdzot, divās galvenajās ekspozīciju zāles jau

iekārtoti divdesmit stendi. Tajos ievietotie attēli, dokumenti un iespieddarbu foto kopijas vēstī par lielā tautas rakstnieka darbu un dzīvi. Trijās vitrīnās apmeklētāju apskatei izlikti Raiņa darbi, sākot ar visagrīnākajiem sacerējumiem – “Pusideālists”, “Tālas noskaņas zilā vakarā” u. c. pirmizdevumiem, kā arī pirmajiem kopotajiem rakstiem un beidzot ar nesen iznākušajiem sējumiem. Izstādīti arī laikraksti no dzejnieka personīgās bibliotēkas, viņa portreti, krūšu tēls. Pa daļai jau izdevies veikt arī galveno uzdevumu – iekārtot Raiņa memoriālo māju-muzeju ar saimniecības un citiem ikdienas dzīvei nepieciešamajiem piederumiem, kādi varēja šeit būt pirms deviņdesmit gadiem – Raiņa bērnībā.”¹¹

Pirmie jaunā Raiņa muzeja darbības gadi saistīti ar regulārām administratīvām reformām – kā teritoriālām, jo tiek mainītas rajonu un ciemu robežas, tā juridiskām – īsu laiku muzejs ir Daugavpils Novadpētniecības muzeja filiāle, bet ar 1963. gadu tas tiek nodots Latvijas PSR Dabas un vēstures biedrības Jēkabpils nodaļas pārziņā un kļūst par t. s. tautas muzeju¹², to vada sabiedriskā padome.

1963. gada jūlijā J. Raiņa Valsts literatūras muzeja galvenā fondu glabātāja Saulcerīte Viese tiek nosūtīta komandējumā apsekot stāvokli Raiņa dzīvesvietās Augšzemē un Latgalē. Ziņojumā, kas tiek iesniegts Kultūras ministrijai, viņa raksta: “Tadenavā atrodas Rainim veltīta izstāde (biogrāfiska). Māja, ko cēlis dzejnieka tēvs, remontēta, bet rekonstruējot ir iznīcināts vecais iekštelpu izskats, baļķu sienas nosegtas, likvidēta virtuve, saimniecības telpas.

Ēkas kalpu galā – pasts. Līdz ar to sētā vienmēr grozās ļaudis, kam muzejs nemaz neinteresē. Tā kā nav muzejam savas zemes platības ap māju, diezgan grūti radīt kaut cik muzejisku, nošķirtu iespaidu, svinīgumu. Piemēram, pasta darbinieks uz balkona lāpīja mašīnas riepu. Dārziņā nomests akumulators. Raiņa tēva stādītajā ābelē karājās grīdas lupatas. Dārzā pie paša muzeja uzcelta jauna ģimenes mājiņa, tā vēl vairāk bojājot kopiespaidu.

Muzejā par darbinieci (atalgojums rbl. 15,– mēnesī!) strādā meitene, kurai pašai par Raini nav liela priekšstata un kurai gluži dabīgi nav iespēju visu dienu veltīt muzeja un apkārtnes apkopšanai.”¹³ Šajā pašā ziņojumā par Jasmuižu teikts: “Jasmuižā (Aizkalnē) pašlaik restaurē dzīvojamo māju. Pārējās ēkas daļēji nojauktas. Arī te viss aizaudzis ar nezālēm un nolaists līdz pēdējam.”¹⁴

Kā jau minēts, Kultūras ministrija 1958. gadā ir gādājusi par Jasmuižas dzīvojamās ēkas restaurācijas projektu, piešķirusi līdzekļus tā veikšanai. 1959.–1960. gadā darbus uzsāk Preiļu starpkolhozu celtniecības organizācija, 1961.–1962. gadā darbi ir pārtraukti, 1963. gadā tos pabeidz Raiņa v.n. kolhoza būvbrigāde. Faktiski 1959.–1963. gadā notikusi ēkas rekonstrukcija: uz vecajiem pamatiem uzcelta analoga apjoma un ārējā izskata būve. Ēkā iekārto bibliotēku, ciema padomi, kolhoza priekšsēdētāja dzīvokli un – Raiņa muzeju. 1964. gada 16. augustā tiek atklāts sabiedriskais muzejs. Izstādi iekārto J. Raiņa Valsts literatūras muzeja speciālisti.

Sagaidot Raiņa simtgadi, arī Tadenavā Literatūras muzeja speciālisti iekārto jaunu ekspozīciju – “Rainis bērnu dienās” (autore – Inta Čaklā).

Vērienīgi atzīmētās Raiņa simtgades laikā faktiski jau ir izņemts Raiņa muzeju Tadenavā un Jasmuižā liktenis – ar 1966. gada 1. janvāri tās kļūst par Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja filiālēm. (Informācijai: 1964. gadā direktors Voldemārs Kalpiņš ir panācis, ka teātra un mūzikas vēstures kolekcijas no Latvijas PSR Vēstures muzeja pārvieto uz J. Raiņa Valsts Literatūras muzeju, tiek mainīts muzeja nosaukums, tas iegūst “saturam” atbilstošāku vārdu – J. Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs.) Kopš šī laika – sešdesmito gadu vidus – Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs, kura filiāles ir trīs Raiņa muzeji, rūpējas par to, lai katram no tiem būtu savs vēstījums: Tadenavā – dzejnieka bērnība un tās iespaidi, Jasmuižā – ģimnāzijas un studiju gadi, akcentējot interesi par Latgales folkloru un amatniecību, dzejnieka vasarnīcā Jūrmalā – ar autentiskiem priekšmetiem iekārtotas memoriālās istabas 2. stāvā un literāri biogrāfiska ekspozīcija par Raiņa dzīvi un daiļradi.

Dzejnieka agrīnā interese par tautas mākslu impulsē ideju veidot Jasmuižā Latgales keramikas pastāvīgo izstādi. Tiek piesaistīts mākslas zinātnieks Jānis Pujāts un uzsākta keramikas darbu komplektēšana. 1972. gadā atjaunotajā muižas zirgu stallī atklāj Latgales keramikas ekspozīcijas un izstāžu zāli.

1974. gadā no Andreja Paulāna dzimtajām mājām “Šembeļiem” uz Jasmuižu pārved meistara cepli. Tam vieta nolūkota Jašas pretējā krastā, atstatu no bijušā muižas centra. 1976. gadā ekspluatācijā nodod ēku – bijušo muižas govju kūti, kurā iekārtota plaša sarīkojumu un izstāžu zāle, telpas keramikas kolekcijas glabātuvei, dzīvokļi muzeja darbiniekiem. Jasmuiža ir kļuvusi par plašu muzeja kompleksu ar, iespējams, kvadrātūras ziņā lielāko izstāžu un sarīkojumu zāli visā toreiz plašajā Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja saimniecībā.

Tiesa – par Raiņa ģimnāzijas un studiju gadiem jau ilgāku laiku vēsta vien izstāde, kas iekārtota keramikas izstāžu mājā, jo muzeja galvenā ēka, kura atbrīvota no iestādēm un dzīvokļa, gaida atjaunošanu un ekspozīcijas iekārtošanu. Baibas Ducmanes un Mārītes Klušas veidoto ekspozīciju atklāj 1986. gada 13. septembrī.

Tadenavā turpmākajos gados un pat desmitgadēs ieguvumi un uzvaras mijas ar pastāvīgu finanšu līdzekļu trūkumu. 1977. gadā, kad Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeju vada Marija Veršāne, par četriem tūkstošiem rubļu tiek nopirkts “eksponāts” – Tadenavas pusmuižas teritorijā 20. gadsimta 20. gados uzbūvētās jaunsaimniecības “Dāboliņi” ēkas, kur iekārto izstāžu, darba un atpūtas telpas. Sākot no 90. gadu otrās puses, muzeja direktors Ivars Zukulis kopā ar kolēģiem un domubiedriem velta daudz spēku, lai atjaunotu muzeju un piešķirtu tam jaunu vēstījumu. Arī šis

veikums iegulst mapītē “neīstenots”. Vairāku muzejnieku paaudžu darbs, sapņi un cerības – katram savā laikā – ir palikuši nerealizēti.

Valsts literatūras muzeju reorganizāciju 2009. gadā Raiņa tēva celtais Tadenavas pusmuižas šķūnis sagaida ar cauru jumtu, kas balstās uz izirušiem siju sējumiem, bet dzīvojamā māja – ar tukšām telpām, kuru grīdas klājums izcilāts, veicot kontrolizrakumus, kalpu galā pirms vairākiem gadiem atsegtu pagrabu, kuru no ienācēja skatiena piesedz netīri baltas, ar guļbaļķiem nesaderīgas durvis, kas palikušas mantojumā no pasta un bibliotēkas laika. Tās atverot, atklājas dziļa bedre. Savukārt Jasmuižā 2006. gadā apmeklētājiem slēgta Keramikas izstāžu ēka, jo sākusi atdalīties laukakmeņu mūra siena. 2012. gadā būve sabrūk. Ir ekonomiskās krīzes laiks...

2011. gada 28. aprīlī starp Islandes Republiku, Lihtenšteinas Firstisti, Norvēģijas Karalisti un Latvijas Republiku tiek parakstīts Saprašanās memorands par Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) finanšu instrumenta ieviešanu 2009.–2014. gadā. Viena no programmām: “Kultūras un dabas mantojuma saglabāšana un atjaunināšana”. Programma ietver iepriekš definētus projektus un finansējumu neliela apjoma grantu shēmai, tās mērķis ir atbalstīt jūgendstila un koka arhitektūras kultūras mantojuma saglabāšanu. Viens no pieciem iepriekš noteiktajiem projektiem ir “Raiņa un Aspazijas muzeja atjaunošana”. Projektā, kura īstenotājs ir muzeju īpašuma pārvaldītājs valsts akciju sabiedrība “Valsts nekustamie īpašumi” (turpmāk – VNĪ), bet partneris – Memoriālo muzeju apvienība, tiks atjaunoti trīs no četriem Memoriālo muzeju apvienības Raiņa un Aspazijas muzejiem. Starp tiem nav Jasmuižas.

2013. gadā Memoriālo muzeju apvienības un VNĪ sagatavotais projekts “Latgales tradicionālās kultūras un amatu mājas izveide Raiņa muzejā “Jasmuiža”” saņem atbalstu Eiropas Savienības Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ES ELFLA) atklāta projektu iesnieguma konkursa aktivitātē „Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana”. 2015. gada 8. augustā durvis apmeklētājiem ver atjaunotā muižas govju kūts, kur iekārtotas telpas Latgales keramikas pastāvīgajai izstādei, neliela apjoma maināmajām izstādēm, izglītojošām nodarbībām, keramikas kolekcijas krātuvei, apmeklētāju apkalpošanas zona.

21. gadsimta otrajā desmitgadē Raiņa muzejs “Tadenava” beidzot sagaida pirmo visa muzeja kompleksa atjaunošanu: būvju restaurāciju un piemērošanu muzeja funkcija veikšanai, jaunas ekspozīcijas iekārtošanu. Veidojot vienotu, dabas un kultūrvēsturiskajā ainavā organisku personības piemiņas vietas kompleksu, būtiska nozīme piešķirta vides, arhitektūras un ekspozīcijas satura un dizaina risinājumu korelācijai. Par pamatmateriālu mākslinieciskās koncepcijas risinājumam tika izvēlēts koks. Tas ir dabisks materiāls, kas organiski iekļaujas kopējā muzeja restaurēto ēku kompleksā. (Arhitekts – Ēriks Cērpiņš, ekspozīcijas un publiski pieejamās vides dizaina projekta autori – dizaina birojs “H2E” – Holgers un Ingūna Eleri.)

Muzeja ekspozīcijā vadošā loma piešķirta saules motīvam. Saule, kas rit visu cauru dienu pa debess jumu, ir muzeja apmeklētāja ceļvedis Tadenavā: bijusī pusmuiža izvietojusies mežu viducī, iezīmējot Raiņa bērniņas “saules pārklā” fiziskās robežas, bet muzeja ekspozīcija, balstoties dzejnieka literārajā mantojumā, ar interaktīvu rotaļu palīdzību apmeklētāju iesaista izzināšanā, mudinot attīstīt tēlainību, vēlmi pašam interpretēt saturu un mijiedarboties.

Veidojot ekspozīciju, mūsu (muzeja speciālistu, dzejnieces Ineses Zanderes, dizaina biroja H2E) ceļvedis bija Raiņa daiļrade – bērniņas epus “Saules gadi”, dzejoļi bērniem un viss viņa radīto tekstu korpus. Tāpēc Tadenavā respektēts, restaurēts un sakārtots tas materiālais mantojums, kas pusmuižas teritorijā ir šodien, apzināti atsakoties no centieniem atjaunot 19. gadsimta reālijas kā vidē, tā ekspozīcijā.

Jasmuižā apmeklētājiem joprojām tiek piedāvāta 1986. gadā iekārtoto ekspozīciju “Raiņa ģimnāzijas un studiju gadi”. Muzeja vadītāja Solvita Kleinarte ir sagatavojusi jaunu pieteikumu ekspozīcijas risinājumam. Tam jātver vairākas dimensijas: konkrēti vēsturisko, iekļaujot pasaules, Latvijas un Latgales sociālo situāciju un Pliekšānu ģimeni tajā; jaunas personības veidošanās problemātiku un pārdzīvojumus, šaubas un pretrunas – sākot no hrestomātiskā jautājuma *Par ko kļūt?*, jaunības dzejas, intereses par folkloru un tautas mākslu, folkloras materiālu vākuma un publikācijām, un, jā, arī pirmajām kaislībām; nekādā gadījumā nepazaudējot pasaules kultūras notikumu klātesamību Pliekšānu ģimenes garīgajā dzīvē, klasiskās un modernās literatūras studijas. Mērķauditorija: topošas un augošas personības. Gan tās, kas pusaudzta vecumā, gan tās, kas neapstājas. Personības tapšana un tās determinanti ir posms, kurš iztrūkst Raiņa muzeju kopīgajā stāstā.

Raiņa muzeju tīkla izveidi varam uzskatīt par vēsturiski nosacītu. Savulaik tā uzdevums bija iemūžināt proletariāta dzejnieka piemiņu. Tomēr Raiņa literārā mantojuma piesātinātība un viņa personības neordinaritāte ir tik augsta, ka tā mūs kā sabiedrību ietekmē joprojām un to nav iespējams ielikt vienā plāknē, vienā nomenklatūras skapī, vienā ekspozīcijas zālē. Tajā, ka viņš tika izraudzīts par ikonu, nav Raiņa vainas. Mums ir iespēja un pienākums ar izcilas personības stāstu impulsēt sabiedrību, atraisot ikviena indivīda spējas un izaugsmes gribu.

¹ Skatīt: RTMM 79519 (RTMM – Rakstniecības un mūzikas muzejs).

² Skatīt: RTMM 16133.

³ RTMM 20145.

⁴ Goba A. Raiņa dzimtenē. *Ilustrēts Žurnāls*, Nr. 8, 1927, 266.–268. lpp.

⁵ Dziļleja K. J. Raiņa dzimtenē. *Sociāldemokrāts*, 1929, 28. sept.

⁶ RTMM 69231, tas pats: *Cīņa*, 1944, 15. sept.

⁷ *Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs*, 1945, 8. sept.

⁸ Sudrabkalns J. Tauta piemin Raini. *Literatūra un Māksla*, 1949, 2. okt.

⁹ Turpat.

¹⁰ Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, Pieminekļu dokumentācijas centrs (NKMP PDC), lietas nr. 08-04-II, III-20-T-287.

¹¹ Štokmanis A. Dzejnieka dzimtenē. *Cīņa*, 1959, 12. sept.

¹² Strods H. Republikas novadpētnieku kongress. *Cīņa*, 1963, 31. marts.

¹³ NKMP PDC, lietas nr. 08-04-II, III-37-J-3040.

¹⁴ Turpat.